

УДК 336.71(477)

Я.В. Жарій, канд. техн. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

В.В. Куфаєв, головний економіст відділу банківського нагляду

Управління Національного банку України в Чернігівській області, м. Чернігів, Україна

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ СТАБІЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Я.В. Жарий, канд. техн. наук

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

В.В. Куфаев, главный экономист отдела банковского надзора

Управление Национального банка Украины в Черниговской области, г. Чернигов, Украина

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ СТАБИЛИЗАЦИИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Yadviha Zharii, PhD in Technical Sciences

Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

Volodymyr Kufaiiev, Chief Economist of the Banking Supervision

Office of the National Bank of Ukraine in Chernihiv, Chernihiv, Ukraine

THE MAIN PROBLEMS AND WAYS OF STABILIZATION OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Досліджено стан банківської системи України у кризових умовах та виконано аналіз основних показників діяльності неплатоспроможних банків. Розглянуто вплив якості управління активами й зобов'язаннями банків на їх фінансову стійкість.

Ключові слова: банк, банківська система, неплатоспроможний банк, активи, зобов'язання, менеджмент, курс валют, валютний ризик, кредитний ризик.

Исследовано состояние банковской системы Украины в кризисных условиях и выполнен анализ основных показателей деятельности неплатежеспособных банков. Рассмотрено влияние качества управления активами и обязательствами банков на их финансовую устойчивость.

Ключевые слова: банк, банковская система, неплатежеспособный банк, активы, обязательства, менеджмент, курс валют, валютный риск, кредитный риск.

The State of the banking system of Ukraine in crisis conditions and the analysis of the main indicators of insolvent banks. Influence of the quality of the asset and liabilities of banks for their financial stability.

Key words: bank, banking system, the insolvent bank's, assets, liabilities, management, exchange rate, currency risk, credit risk.

Постановка проблеми. Фінансовий ринок України останнім часом знаходиться в таких умовах, на які досить швидко зреагувала банківська система. Вони ускладнили роботу стійких банків, призвели до втрати платоспроможності тих банків, які не змогли стабілізувати свою діяльність після світової кризи 2008–2010 рр., та посилили недовіру населення й інших кредиторів до банківської системи загалом.

Діяльність фінансових установ залежить від різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів, вплив яких на здатність банку ефективно діяти є специфічним для кожної окремо взятої установи. Відносно стабільний стан на фінансовому ринку (як зовнішні фактори) зменшує можливий негативний вплив на діяльність конкретного банку, обмежує прояв управлінських прорахунків його менеджменту (внутрішніх факторів), підтримуючи рівновагу банківської системи.

У сучасних складних умовах зовнішні фактори стали каталізатором загострення внутрішніх проблем окремих банків, проявивши їх нездатність прогнозувати стан розвитку подій, оперативно та якісно враховувати зміни зовнішнього середовища, будувати оптимальну структуру активів і зобов'язань, підвищувати рівень капіталізації банків.

Отже, здатність менеджменту оцінювати, аналізувати та прогнозувати наявні та потенційні зовнішні фактори, оперативно враховувати їх очікувані зміни під час управління установою є завжди актуальною та впливає не тільки на фінансову стійкість окремого банку, а й на стабільність усієї банківської системи.

Не менш актуальним питанням є розгляд ролі органів державного управління у процесах, пов'язаних з регулюванням та зміцненням банківської системи (особливо у кризовий період), адже від цього залежить стабільність усіх важливих для країни галузей промисловості, розвиток малого і середнього бізнесу, підвищення добробуту населення тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження виконано з використанням: власного досвіду, отриманого під час аудиту діяльності банків України I та II групи; нормативно-правових актів Національного банку України та чинного законодавства України [5; 8; 9; 10]; інформації, розміщеної в періодичних виданнях «Вісник Національного банку України», «Вісник Української академії банківської справи»; наукових публікацій та електронних інформаційних джерел [2; 3; 4; 11].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз стану, що склався на ринку банківських послуг України в 2014 році, свідчить про необхідність удосконалення банківського менеджменту із застосуванням обґрунтованих методів оцінювання наявних і потенційних ризиків, формування раціональної структури активів та зобов'язань банку, підвищення рівня капіталізації з обов'язковим захистом інтересів вкладників, клієнтів, партнерів.

Оскільки діяльність банків, незалежно від форм власності, є досить складним і ризикованим бізнесом, необхідно активізувати участь органів державного управління в розробленні дієвих механізмів подолання банківської кризи. Якщо раніше в усьому світі основну увагу центральних банків було зосереджено на забезпеченні стійкості та платоспроможності окремих банків, то кризові явища доводять необхідність організації інтегрованої системної роботи, яка охоплюватиме всі складові фінансового сектору.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження впливу структури пасивів та якості активів банків на їх фінансову стійкість, пошук можливих варіантів найбільш оптимальних у кризових умовах управлінських рішень сумісно з регулятором та органами державного управління.

Виклад основного матеріалу. Нестабільна економічна ситуація в Україні, яка особливо загострилась протягом 2014 року, негативно вплинула на діяльність банків і призвела до зменшення кількості стабільно працюючих установ.

Станом на 01.01.2014 р. в Україні банківську ліцензію мали 180 банків, протягом десяти місяців їх кількість скоротилась до 167 банків. За цей період Національним банком України до категорії неплатоспроможних віднесено 31 банк, і Фондом гарантування вкладів фізичних осіб було прийнято рішення щодо запровадження в цих банках тимчасової адміністрації.

На цю ситуацію, безумовно, вплинули зовнішні фактори, проте вони стали лише каталізатором для проблемних банків, оскільки зовнішні умови для всієї банківської системи були практично однакові.

Тому має місце припущення, що на втрату платоспроможності цих банків найбільше вплинули саме внутрішні фактори: нераціональна за строками та валютами структура зобов'язань; недостатньо диверсифіковані, неякісні активи; занадто ризикова політика менеджерів; відсутність стабільної підтримки стану капіталізації банків власниками тощо. При цьому подальший аналіз ситуації підтверджує подібні припущення.

Більшість банків (26 з 31), що були віднесені до категорії неплатоспроможних, – це банки з групи невеликих (IV група – 19, III – 7). Ще п'ять банків (16,1 %) належать до II групи.

Однак зменшення загальної кількості банків, які мають банківську ліцензію, не призвело до зменшення кількості банків з іноземним капіталом. Навпаки, кількість таких банків протягом десяти місяців 2014 року збільшилась на дві юридичні особи (з 49 – на

01.01.2014 р. до 51 – на 01.11.2014 р.), а кількість банків із 100 % іноземним капіталом залишилась незмінною (19 установ). Хоча нестабільне зовнішнє і внутрішнє середовище призвело до поступового зменшення частки іноземного капіталу в загальному статутному капіталі банків України (з 41,9 % – на 01.01.2012 р. до 32,2 % – на 01.12.2014 р.).

Якщо аналізувати стан капіталізації банківської системи, то очевидно, що знецінення гривні відносно іноземних валют призвело до зниження нормативу Н2 (достатність регулятивного капіталу). Коли за одинадцять місяців 2014 року офіційний курс гривні до долара зменшився в 1,88 раза, до євро – в 1,7 раза, номінований у гривні власний капітал банків не міг збільшитися, а гривневий еквівалент валютних активів банків збільшився пропорційно.

Ще однією причиною зменшення регулятивного капіталу (станом на 01.12.2014 р. на 35 483 млн грн) є неповернення банкам кредитів і несплата відсотків за ними. Навіть без оціночних підтверджень зрозуміло, що за умови повного формування резервів за нестандартними кредитами (100 % у зоні АТО), багатьма банками може бути порушено й обов'язковий норматив регулятивного капіталу НБУ.

Продовжимо порівняльний аналіз структури активів і зобов'язань банківської системи та проблемних банків з використанням офіційної статистичної звітності [8].

Активи банків I і II групи становлять 81,7 % банківської системи, активи в іноземній валюті – 84,9 %; зобов'язання – 81,9 % та 85,0 % відповідно. Тобто вага узагальнених показників інших 145 установ є значно меншою – відповідно 18,3 %, 15,1 %, 18,1 %, 15 %.

Оскільки основним джерелом виконання банками зобов'язань перед кредиторами є активи, розглянемо структуру активів банківської системи України у порівнянні зі структурою активів банків, віднесених до категорії неплатоспроможних з пошуком причин такого віднесення (рис. 1).

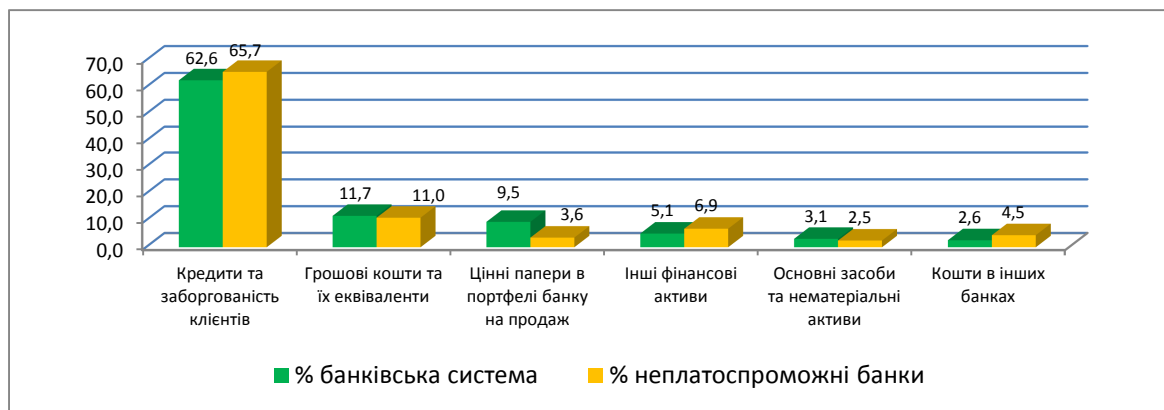

Рис. 1. Складові структури активів

Як бачимо, банківська система у порівнянні з проблемними банками більше уваги приділяла диверсифікації структури активів, надаючи перевагу менш ризикованим активам: цінним паперам у портфелі на продаж (у т. ч. ОВДП), грошовим коштам, основним засобам.

Найбільшу частку в активах складає кредитний портфель: по банківській системі у середньому – 62,6 %, по проблемних банках – 65,7 %. При цьому третиною проблемних банків кредити надано в іноземних валютах клієнтам, у яких валютні надходження відсутні або недостатні.

Кошти в інших банках становлять незначну частку активів (2,6 % та 4,5 %), однак наявність проблемних банків-позичальників може негативно вплинути на ліквідність банку-кредитора.

Отже, кредитний портфель є основним джерелом виконання зобов'язань банків, і забезпечити таке виконання можливо лише якісним портфелем.

Структури зобов'язань за основними складовими банківської системи і проблемних банків також відрізняються (рис. 2).

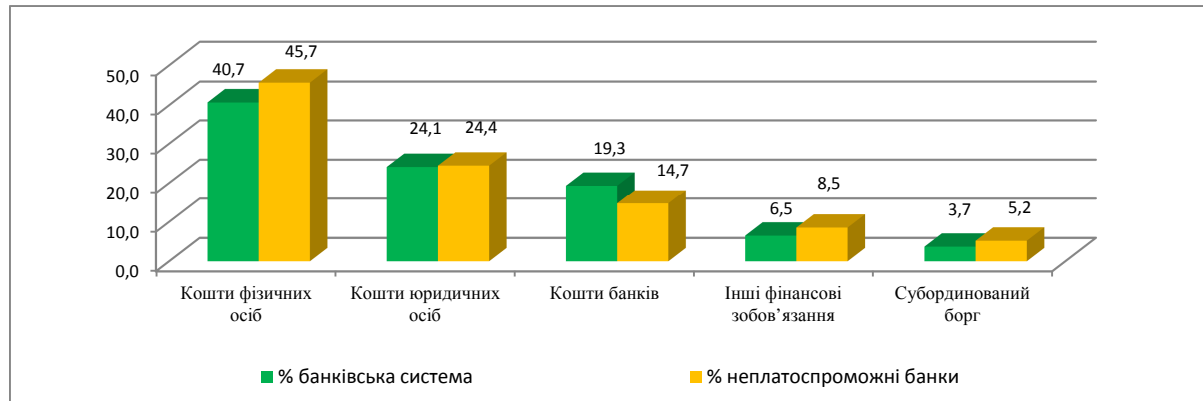

Рис. 2. Складові структури зобов'язань

Ресурси проблемних банків залежать від коштів населення у середньому більше ніж ресурси банківської системи (відповідно 45,7 % і 40,7 %). Проте детальний аналіз виявив у 19 із 31 проблемних банків більш суттєву залежність ресурсів від коштів населення (10 банків мають у структурі зобов'язань більше 50 % коштів населення, 3 банки – більше 60 %, 1 банк – більше 70 %).

Необхідно розглянути й дисбаланс активів і зобов'язань банків за строками та валютами, який загострюється у кризових умовах (зміна курсів валют, відтік коштів закордонних інвесторів та кредиторів). У таких умовах найбільш вразливими стають банки, що залучають кошти на короткі терміни в іноземних валютах та надають довгострокові валютні кредити позичальникам, які не мають достатніх надходжень іноземної валюти.

Більший доступ до валютного ринку (переважно за рахунок закордонних інвесторів) мають великі банки. Середні та невеликі банки в основному обслуговують клієнтів, які здійснюють розрахунки та отримують доходи переважно в національній валюті. Такі клієнти для обслуговування валютних боргів змушені купувати валюту на ринку за поточним курсом, і різке знецінення національної валюти призводить до падіння їх платоспроможності (банків, юридичних і фізичних осіб).

Розглянемо за основними складовими структуру зобов'язань банківської системи в розрізі валют (рис. 3) і порівняємо її зі структурою активів (рис. 4).

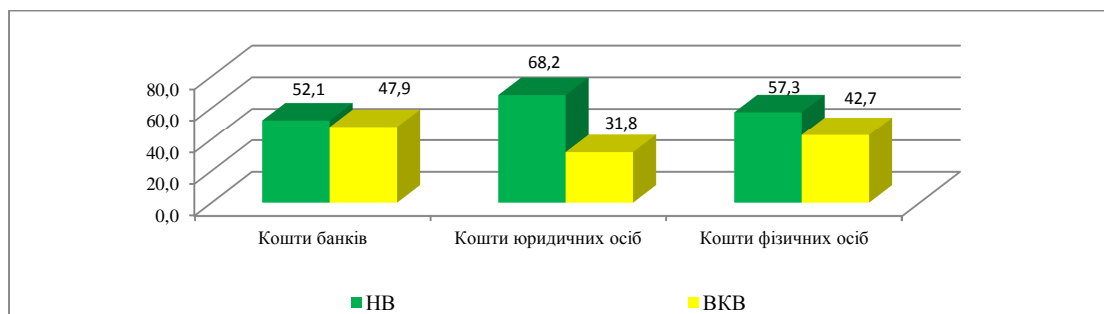

Рис. 3. Структура основних складових зобов'язань банківської системи, %

Значна частина ресурсів (46 %) залучена банківським сектором в іноземних валютах. З одного боку, це є вигідним і для банків, оскільки валютні кошти дешевші (за процентними ставками), і для кредиторів (особливо для населення), адже дають можливість зберігати власні заощадження в більш стійких валютах.

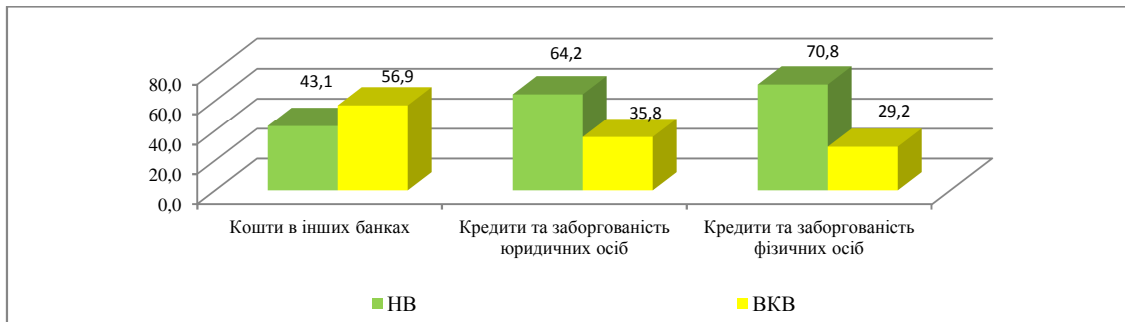

Рис. 4. Структура основних складових активів банківської системи, %

З іншого боку, щоб не створювати дисбаланс, валютні ресурси банкам необхідно розміщувати у валютні активи в повному обсязі. Однак навіть по банківській системі валютний дисбаланс існує, оскільки середній показник покриття активами зобов'язань в іноземній валюті становить 94,2 %.

Якщо розглянути проблемні банки (табл.), то станом на 01.01.2014 р. 24 банки з 31 (77,4 %) мали дефіцит активів в іноземній валюті, необхідних для покриття зобов'язань.

Таблиця

Стан покриття зобов'язань в іноземній валюті активами в іноземній валюті

Назва банку	Покриття зобов'язань активами, %	Дефіцит валютних активів	
		%	млн грн
1. ДАНІЕЛЬ	8,1	91,9	-213,5
2. АКсіОМА	55,3	44,7	-12,6
3. БРОКБІЗНЕСБАНК	64,5	35,5	-1 362,8
4. БАНК ФОРУМ	69,6	30,4	-1 339,5
5. ПРОМЕКОНОМБАНК	72,9	27,1	-17,2
6. ЗАХІДІНКОМБАНК	76,4	23,6	-60,2
7. БМ БАНК	76,7	23,3	-312,7
8. БАНК МЕРКУРІЙ	79,0	21,0	-46,2
9. АВТОКРАЗБАНК	81,1	18,9	-50,9
10. ІНТЕРБАНК	82,1	17,9	-29,2
11. МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	89,5	10,5	-214,1
12. БАНК ДЕМАРК	90,2	9,8	-95,0
13. УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ	92,4	7,6	-38,9
14. ІНТЕРКРЕДИТБАНК	93,5	6,5	-2,4
15. АКТИВ - БАНК	93,7	6,3	-82,9
16. ЛЕГБАНК	93,7	6,3	-20,6
17. ВІЕЙБІ БАНК	93,8	6,2	-576,9
18. ПІВДЕНКОМБАНК	94,2	5,8	-193,0
19. ФІНРОСТБАНК	94,2	5,8	-31,4
20. ПРАЙМ-БАНК	94,9	5,1	-3,9
21. БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	95,8	4,2	-16,3
22. СТАРОКІЇВСЬКИЙ БАНК	96,4	3,6	-5,9
23. ПОРТО-ФРАНКО	97,4	2,6	-11,1
24. РЕАЛ БАНК	97,8	2,2	-3,1

При цьому в 14 проблемних банках висока частка валютних коштів розміщена в інших банках (від 66,8 % до 100 %) і значні суми в іноземній валюті вкладено:

– у кредити фізичним особам (9 банків мають частку кредитів у валюті до загальної суми кредитів юридичним особам від 30,6 % до 100 %);

– у кредити юридичним особам, які не мають достатніх валютних надходжень (6 банків мають частку кредитів у валюті до загальної суми кредитів юридичним особам від 66,8 % до 100 %).

Характерним для вітчизняної банківської системи є й те, що більш дешеві валютні кредити можуть бути привабливими для власників банків і це спонукає банки залучати більш дешеві валютні кошти від пересічних кредиторів (зокрема, населення) для обслуговування бізнес-інтересів власників, іноді зі значною часткою концентрації активів за напрямками їх бізнесу.

Якість активів таких банків безпосередньо залежить від фінансових можливостей бізнесу власника та структури надходжень в іноземній валюті для виконання його зобов'язань перед банком. Якщо бізнес власника банку працює переважно на ринку України та не має достатніх стабільних валютних надходжень, це призводить до потреби знаходити її на зовнішньому ринку або купувати на внутрішньому ринку за поточним курсом.

Таким чином, валютний дисбаланс вітчизняної банківської системи є серйозною проблемою, яка дуже швидко проявляє себе у кризових умовах. У 2014 році негативний вплив дисбалансу валютних активів та зобов'язань банківської системи активізувався на ринку України сукупністю зовнішніх та внутрішніх факторів, основними з яких є:

- різкі коливання курсу валют;
- дефіцит іноземних валют на ринку;
- висока питома вага валютних кредитів позичальникам, які не мають валютних надходжень (або мають обмежені надходження);
- підвищення ризикованості кредитів, що мають відношення до бізнесу власників банку.

Наслідком цього, особливо для невеликих банків, може стати нездатність покрити збитки за рахунок власного капіталу, зниження фінансової стійкості, втрата ліквідності та платоспроможності, неможливість відновити конкурентні позиції на ринку. Збиткова діяльність банківської системи (станом на 01.12.2014 р. фінансовий результат вже становить -22419 млн грн) може призвести до розбалансування всієї фінансової системи з серйозними негативними наслідками для реального сектору економіки країни.

Основними ж причинами таких наслідків на мікрорівні є: неефективна система управління фінансовими ресурсами та ризиками, нерегулярний моніторинг стану зовнішнього середовища, брак власних коштів, надмірна економія на витратах щодо інформаційно-аналітичного забезпечення, цілеспрямований підрив ділової репутації, недосконала організаційна структура, недостатній професіоналізм персоналу тощо.

Тому з урахуванням того, що банківський бізнес є дуже ризикованим, менеджерам кожного з банків необхідно на перше місце ставити питання мінімізації впливу ризиків на діяльність установи з побудовою адекватної системи управління ризиками, яка має забезпечувати на постійній основі виявлення, вимірювання, контроль і моніторинг усіх видів ризиків за всіма напрямками діяльності банку на всіх організаційних рівнях [9].

Аналіз наукових досліджень та фахових видань з банківського ризик-менеджменту свідчить про наявність широкого кола інструментів (підходів, моделей, методів), використання яких дозволяє банкам управляти ризиками на належному рівні [3].

Серйозну увагу організації процесу управління ризиками в банках приділено й НБУ з розробкою нормативних документів та визначенням підходів до регламентації та встановлення контролю за діяльністю банків у сфері управління ризиками [5; 6; 7]. Відповідно до цих документів наглядові функції регулятора полягають у виявленні адекватності створених у кожному банку систем ризик-менеджменту тим ризикам, на які наражається банківська установа.

Проте, як показують наведені вище результати досліджень, не всі банки та не завжди приділяють належну увагу об'єктивному оцінюванню ризиків, їх динамізму, взаємному впливу та причинно-наслідковим зв'язкам у системі банківської діяльності, особливо в кризових умовах.

Процес формування системи банківського ризик-менеджменту складний, оскільки необхідно враховувати не лише загальні риси ризиків, а також їх особливості, основними з яких є [3]:

- велика кількість ризиків, з якими банк постійно стикається під час прийняття як поточних, так і довгострокових рішень;
- неможливість проведення чіткої межі між ризиками, оскільки вони тісно пов'язані між собою;
- різноманітність ризиків та специфічність їх прояву в діяльності різних банків;
- відмінності в динамічності та інтенсивності дії ризиків;
- стрімкість прояву кризових явищ, що породжує нові види ризиків в економіці.

Тому в процесі прийняття управлінських рішень етапи вимірювання та мінімізації ризиків представляють найбільшу складність. Якщо прийняти до розгляду кредитний ризик (з валютними особливостями), прояв якого є найбільш суттєвим у вітчизняних банках, основні інструменти його оцінювання та мінімізації представлені на рис. 5.

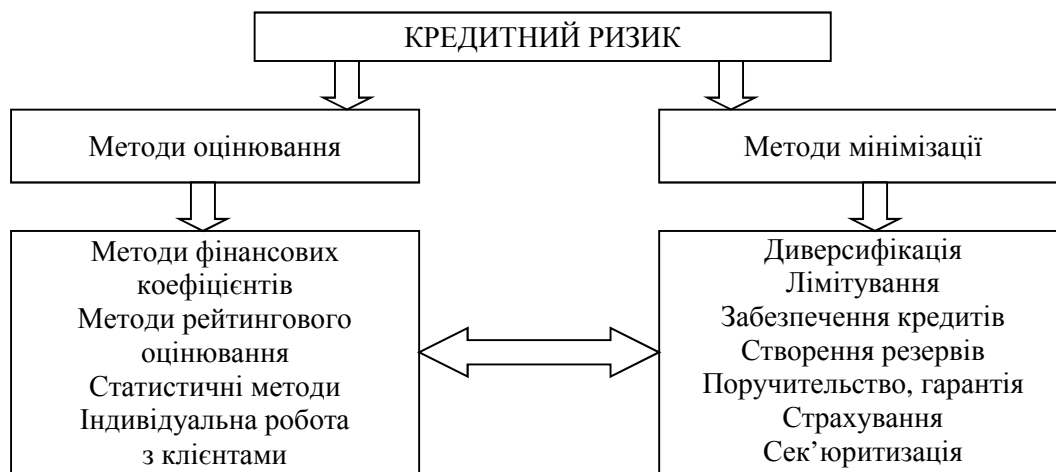

Рис. 5. Основні інструменти управління кредитним ризиком банку

Особливості застосування кожного з наведених інструментів залежать від характеру та причин виникнення конкретного ризику, етапу управління ризиком, а також впливу зовнішніх чинників на появу та реалізацію ризиків. При цьому обидві групи методів взаємопов'язані, оскільки застосовувати методи мінімізації ризиків без постійного їх оцінювання неможливо.

Оскільки не всі ризики піддаються об'єктивному кількісному оцінюванню, при встановленні меж допустимого ризику банківські менеджери часто вдаються до неформалізованих критеріїв та суб'єктивних оцінок, що ґрунтуються на припущеннях і власному досвіді. Це, на жаль, лише посилює «невизначеність» досліджуваного явища.

Подібне характерно і для етапу мінімізації ризиків, адже неправильно обраний шлях, наприклад, кредитування лише власників банку або передача ризику потенційним банкрутам, може привести до підвищення наявного виду ризику або появи нового, причиною якого є власне припущення ризик-менеджерів.

Якщо розглядати індивідуальний кредитний ризик, зазначені вище методи не враховують якісної характеристики позичальника, що пов'язана з ринковою позицією підприємства, попередньою кредитною дисципліною, репутацією керівництва тощо. Деякою мірою ці недоліки можна врахувати в методиках рейтингового оцінювання підприємства-позичальника, але за допомогою однієї навіть досконалої методики банку неможливо врахувати всі особливості та специфіку діяльності кожного підприємства.

Тому у світовій практиці кредитний рейтинг підприємству-позичальнику надається спеціалізованими рейтинговими агенціями, які володіють достатньою інформаційною базою та багатьма науково обґрунтованими методиками щодо кредитної історії клієнта.

Для зниження портфельного кредитного ризику у вітчизняній банківській практиці традиційно застосовуються методи диверсифікації, лімітування та створення резервів для компенсації неповернених кредитів.

Метод диверсифікації слід застосовувати зважено та обережно, адже цей метод потребує професійного управління та глибокого знання ринку. Навіть великий банк не завжди має достатню кількість фахівців, які знають специфіку різних географічних територій, володіють глибокими знаннями в багатьох галузях економіки, мають практичний досвід роботи з різними категоріями позичальників. Саме тому надмірна диверсифікація може призвести не до зменшення, а до зростання кредитного ризику.

Доволі популярним у світовій практиці є метод сек'юритизації активів, який у спрощеному трактуванні являє собою трансформацію активів банку (нестандартних кредитів, зокрема) через перетворення їх у цінні папери через продаж третім особам з подальшим розміщенням на фондовому ринку. Однак процес сек'юритизації супроводжується багатьма ризиками, пов'язаними з потоками платежів та правовим полем. Тому для здійснення успішної сек'юритизації активів у країні мають бути забезпечені відповідні умови: розвиненість фондового ринку, повноцінна законодавча база, уніфікована документація з оформлення таких операцій, державний контроль за дотриманням стандартів [3].

З огляду на це вітчизняні банки використовують інші альтернативи повернення кредитів (реалізація права на заставу, передача проблемних кредитів в управління колекторським компаніям, продаж токсичних активів непов'язаним фінансовим компаніям на умовах факторингу та ін.). Проте поліпшити структуру кредитних портфелів нелегко, особливо у кризовий період, і це вимагає часу та зусиль.

Ще складнішим для банків є управління валютним ризиком, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та є наявним або потенційним ризиком для надходжень і капіталу банку. Його вплив може бути дуже сильним для країн з трансформаційною економікою, де є обмеженою конвертованість національної валюти, прив'язування її курсу до провідних валют, високий рівень обмежень на валютному ринку.

Валютний ризик є ризиком інтегрального характеру, тому для його оцінювання за операціями, що відкривають валютні позиції, банки здійснюють постійний моніторинг, використовуючи класичну VAR-технологію. Управління ж портфельним кредитним ризиком за проблемними валютними кредитами можливо лише за рахунок проведення реструктуризації кредитів або самим банком, або через викуп спеціально створеною фінансовою установою.

Найбільш поширеними заходами світових програм реструктуризації й такими, що прийнятні для нашої країни, є: пролонгація строків кредитування, зменшення основної суми боргу, зниження процентних ставок, конвертація валютних кредитів.

Програми конвертації валютних кредитів досить складні, тому що бажано, щоб їх конвертація здійснювалась за оптимальним для банку і для позичальника курсом. Така операція є платною послугою, проводиться вона за курсом валюти на день прийняття рішення про конвертацію, і нова кредитна ставка встановлюється на рівні аналогічних кредитів у національній валюті.

Окремі банки можуть здійснювати конвертацію лише з позичальниками, у яких немає простроченої заборгованості ні за основним боргом, ні за процентами. Такі умови сприятливі далеко не для всіх позичальників, особливо фізичних осіб, валютні кредити яких складають найбільшу частку проблемних кредитів.

Взагалі реструктуризацію кредитів (валютних зокрема) бажано проводити за єдиними для всіх банків правилами, розробленими регулятором, під його контролем та за підтримкою. При цьому важливо враховувати специфіку та пріоритети кожного з кредитів: за категорією позичальника, цільовим призначенням, строками погашення, ступенем проблемності тощо. Необхідно встановити контроль за розміром оплати процедури реструктуризації та обмеження на нові вимоги до забезпечення по кредиту (переоцінки заставного майна, вимоги додаткового забезпечення тощо). Збитки, що пов'язані з реструктуризацією, обов'язково повинні розподілятися між банками, позичальниками та державою.

З метою зниження фінансового навантаження на позичальників наприкінці 2014 року Національним банком розроблено «Меморандум щодо врегулювання питання реструктуризації споживчих кредитів в іноземній валюті», компенсаційним механізмом в якому обрано сформовані під проблемні кредити страхові резерви банків [8].

Під дію Меморандуму підпадають споживчі кредити в іноземній валюті, що забезпечені іпотекою та залишок за основною частиною яких не перевищує 2,5 млн грн за офіційним курсом гривні, установленим НБУ на 01.01.2014 р. Переведення суми заборгованості у гривню відбуватиметься за курсом на день реструктуризації, а сума різниці кредиту між курсом іноземної валюти кредиту на день реструктуризації та офіційним курсом іноземної валюти (установленим НБУ на 01.01.2014 р.) підлягатиме прощенню пропорційно погашенню боржником заборгованості за кредитом.

Найбільш складною проблемою, на наш погляд, є реструктуризація прострочених і сумнівних до повернення кредитів, за якими позичальники вже зупинили виконання своїх зобов'язань. Реструктуризації таких кредитів має передувати їх викуп спеціально створеною фінансовою установою, яку в різних країнах називають по-різному (фонд, госпітальний або проблемний банк).

Як свідчить закордонний досвід, таких госпітальних фінансових установ може бути створено декілька, і кожна з них можна організувати в різних формах: державна (Швеція), приватна (США), змішана (Швейцарія). Кожна з цих форм має свої переваги і недоліки, але в нашій країні поки що такої офіційної фінансової установи немає. Реалізувати нині ідею створення установи, якій будуть передані проблемні активи, є доволі складно, оскільки наслідком цього буде значне зростання державних суверенних боргів.

Тому обмежити сукупний кредитний ризик банківської системи у кризових умовах можливо лише завдяки удосконаленню системи управління ризиками самими банками. Маючи належне методичне забезпечення, високорозвинені інформаційні технології та кваліфікований персонал зі значним банківським досвідом організувати досконалий ризик-менеджмент, а точніше мінімізувати його недосконалість, можливо. Необхідно реалізувати інтегрований підхід до системи управління ризиками банку, з урахуванням взаємозв'язків ризиків, їх впливу один на одного та на сукупний ризик. Ігнорування цього в сучасних складних умовах досить швидко може дестабілізувати окрему установу з негативним впливом на всю банківську систему.

Трансформаційні процеси мають здійснюватись і в системі нагляду за діяльністю банків. На сьогодні нагляд з боку НБУ носить мікропруденційний характер, однак в умовах фінансової глобалізації таких стандартів організації та регулювання діяльності банків недостатньо. Необхідно будувати та реалізовувати нові форми наглядових конструкцій, пов'язаних зі створенням координаційних структур для всіх учасників ринку фінансових послуг. Цьому сприяють розробки Базельського комітету [1; 12], в яких сформульовані якісно нові підходи до банківського нагляду з підвищенням відповідальності банків за адекватність систем ризик-менеджменту.

Висновки і пропозиції. Таким чином, банківська система України може стати більш стійкою, якщо банками з урахуванням взаємовпливу різних видів ризиків буде створено комплексні системи ризик-менеджменту (особливо з урахуванням впливу корупційного ризику), що забезпечить якісні результати виявлення, оцінювання, контролю та моніторингу сукупного банківського ризику.

У кризові часи необхідно також і центральному банку докласти певних зусиль для підтримки та забезпечення стабільності банківської системи. Для цього регулятору необхідно не лише виявляти проблеми в окремих фінансових установах, а прискорити перехід до макропруденційного моніторингу та нагляду із застосуванням ефективних антикризових заходів з обов'язковою координацією дій з урядом.

Найбільш серйозних результатів щодо стабілізації банківської системи України може бути досягнуто лише через спільні дії всіх гілок влади щодо оздоровлення економіки країни та стабілізації фінансових можливостей суб'єктів господарювання і населення.

Список використаних джерел

1. *Базельський* комітет з питань банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs107.htm>.
2. *Жарій Я. В.* Вплив кредитного та валютного ризиків на ліквідність банківської системи України / Я. В. Жарій, В. В. Куфаєв // Вісник Черніг. держ. технол. ун-ту. Серія «Економічні науки» : науковий збірник. – 2013. – № 2(66). – С. 244–253.
3. *Жарій Я. В.* Інтегрований підхід до ризик-менеджменту як основа економічної безпеки банківської системи / Я. В. Жарій // GR та PR менеджмент в контексті економічної безпеки : монографія / за ред. проф. І. П. Мігус. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А., 2014. – С. 30–54.
4. *Методичні* вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 № 104. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36986>.
5. *Методичні* рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України [Електронний ресурс] : Постанова НБУ від 28.03.2007 № 98. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/control/uk/doccatalog/list?currDir=45208.
6. *Методичні* рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс] : Постанова НБУ від 02.08.2004 № 361. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36985>.
7. *Офіційний* сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
8. *Роль* державного регулювання у подоланні банківських криз / В. П. Ільчук, Я. В. Жарій, Є. Г. Желдак, В. В. Оліхейко // Вісник Черніг. держ. технол. ун-ту. Серія «Економічні науки» : науковий збірник. – 2011. – № 3(52). – С. 265–274.
9. *Про банки і банківську діяльність* [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
10. *Про Національний банк України* [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
11. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи* [Електронний ресурс] : збірник наукових праць. – Режим доступу : http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/282/pprbsu_v39.pdf.
12. *International regulatory framework for banks (Basel III)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm>.